

Proces výběru lokalit z pohledu nevládních ekologických organizací

Edvard Sequens

Calla – Sdružení pro záchranu prostředí, z.s., edvard.sequens@calla.cz

I. ÚVOD

Calla patří mezi ty nevládní ekologické organizace, které řadu let sledují, a když to bylo možné, tak se i aktivně zúčastnily procesu vyhledávání lokality pro hlubinné úložiště. K postupu zodpovědných českých úřadů máme celou řadu kritických výhrad od úspěchanosti výběru zřetelné v posledních několika letech až po vážný rozpor s požadavky směrnice Rady 2011/70/EURATOM na nezbytnou transparentnost a účast veřejnosti.

V obcích a městech, jejichž obyvatelé se cítili ohroženi projektem úložiště, proběhlo dohromady 31 úspěšných místních referend, která odmítla úložiště a průzkumné práce, záměr na svém území usnesením zastupitelstva zamítá i Jihočeský kraj [1]. Až k soudům se dostaly žaloby 18 obcí a 6 spolků na stanovení sedmi průzkumných území pro geologické práce. S výjimkou jediné lokality Čihadlo žalující uspěli a rozhodnutí byla zrušena. V reakci na jednání státních úřadů vznikla Platforma proti hlubinnému úložišti, sdružující nyní 32 dotčených měst a obcí a 14 občanských spolků, která usiluje o změnu vládního přístupu a prosazuje otevřený a průhledný způsob hledání řešení problému jaderných odpadů [2]. Rovněž senátní Výbor pro územní rozvoj, veřejnou správu a životní prostředí v prosinci 2018 požádal Správu úložišť o zásadní přehodnocení dnešního přístupu vůči obcím [3].

Stávající konfliktní situace mezi státní správou a dotčenými samosprávami koliduje s potřebou dlouhodobé udržitelnosti zvoleného řešení. Lze to vůbec změnit?

II. (NE)TRANSPARENTNOST

V listopadu 2010 byla ustavena Pracovní skupina pro dialog o hlubinném úložišti, jež byla v roce 2014 podřízena pod Radu vlády pro energetickou a surovinovou strategii a ve které spolu o nastavení způsobu, jak hledat úložiště a nevynechat obce a jejich občany, diskutovali zástupci Správy, ministerstva průmyslu a životního prostředí. SÚJB i Parlamentu, starostové ze všech lokalit, místní i celostátní občanská sdružení a přizvaní odborníci [4]. V průběhu let se však ukázalo, jak rozdílné mohou být představy o otevřenosti, kterou si zejména státní úředníci představovali jako osvětu za účelem prosazení úložiště. Starostové i zástupci spolků začali zjišťovat, že slouží jako kulisy Potěmkinovy vesnice nazývané dialog. A když navíc návrhy na legislativní řešení zmíněná níže opakovaně

skončily kdesi v útrokách ministerstva bez jakéhokoliv efektu, rozhodli se skupinu postupně opustit.

Následovalo období, kdy se SÚRAO vůči dotčené veřejnosti informačně omezilo na své zpravodaje a inzeráty. S vydavateli Deníku se navíc domluvilo, že je nebude ani podepisovat a označovat je jako inzerci, takže čtenáři začali podléhat mylnému dojmu, že jde o autorské texty regionálních deníků.

Přestože to bylo mnohokrát opakovaně slíbeno starostům, tito se ani v polovině února 2019 nemohou seznámit s výsledky geologických prací, které byly provedeny na jejich lokalitách (v tomto případě s výjimkou nových lokalit Janoch a Na Skalním). Obdobně utajené zůstávají studie proveditelnosti úložiště či posouzení vlivů na životní prostředí a dokonce i zprávy s výsledky výzkumů veřejného mínění. Nemluvě pak o celém porovnání a výběru lokalit do další etapy, který proběhl prakticky za zavřenými dveřmi. Tragický stav pak už jen dokresluje, že i otázky starostů z loňského roku, k jejichž zaslání na Ministerstvo průmyslu a obchodu (MPO) je vyzval tehdejší ministr Hüner, skončily v koši. Anebo že tento odborný seminář na webu SÚRAO není vůbec anoncován.

Naprostá informační otevřenost je základem, pokud se má situace začít měnit. Nebo snad nejsou data a studie, na základě nichž odborníci hodnotí lokality, natolik věrohodná, že by neobstála i před přísným zrakem kritiků záměru? A proč by nemohla být umožněna oponentura procesu nezávislými odborníky, ve které by samosprávy vložily svou důvěru? Samozřejmostí by pak mělo být nepoužívat manipulativní techniky a nelhat. Lidé to stejně prohlédnou spíše dříve než později a komunikace končí.

III. ÚČINNÁ ÚČAST VEŘEJNOSTI NA ROZHODOVÁNÍ

Pracovní skupina pro dialog o hlubinném úložišti po analýze povolovacích procesů došla k jasnému zjištění, že české zákony jsou nedokonalé a upřednostňují zájem investora, zvláště je-li jím stát, nad zájmy samospráv. Přitom v případě hlubinného úložiště jde o naprosto mimořádnou stavbu, která navždy zásadně promění budoucnost celého regionu, kde odpady skončí. Většinou přitom jde o místa průmyslem nepoznamenaná, orientovaná na zemědělství a rekreaci.

Představitelé obcí tak reálně nemají příliš možností jak obhajovat zájmy svých občanů. Přitom je to princip běžně používaný v mnoha demokraticky vyspělých zemích a rozhodně pak v těch, kde již pokročili v povolování úložiště. Rovněž (evropská) směrnice Rady

2011/70/EURATOM požaduje, aby se veřejnost mohla účinně účastnit rozhodování týkajícího se nakládání s vyhořelým palivem a radioaktivním odpadem [5]. I nový český atomový zákon se vznikem zákona o zapojení obcí do procesu výběru úložiště počítá [6].

Zákon byl v Pracovní skupině pro dialog o hlubinném úložišti diskutován a připravován již od roku 2011. První návrh skončil na nevíli MPO se jím dále zabývat. Po revizi textu v pracovní skupině pak přijetí jeho druhé verze doporučila Rada vlády pro surovinovou a energetickou strategii v září 2015. MPO teprve v lednu 2017 věcný záměr zákona dostalo na jednání vlády. Ta jej ale nepřijala a uložila ministrowi průmyslu zpracovat návrh nový do konce června 2018. Dodnes se tak nestalo.

Termín konec roku 2019 pro předložení nové verze věcného záměru zákona, jak jej oznámila ministryně Marta Nováková, by měl být zkrácen, protože jinak reálně hrozí, že s koncem volebního období návrh zákona „spadne pod stůl“ v Parlamentu. Po letech nabytých zkušeností jsou už ale starostové a dotčená veřejnost velmi citliví na případné další hry na přípravu zákona.

IV. PŘEDEM DEFINOVANÝ A PROMYŠLENÝ POSTUP

Platný zákon řešící zapojení obcí do výběru je jen jednou z podmínek možného úspěšného nalezení lokality pro úložiště. Celý proces výběru by měl být předem dobře nadefinován, aby nedocházelo k častým chaotickým změnám třebaš podle toho, jak se mění vedení MPO. Zatím tomu tak není a byli jsme svědky mnoha účelových zvrátů, přihazování lokalit do výběru v očekávání lepší akceptace veřejností, snadného opouštění slibů daných obcím, proměny geologických průzkumů v geologické výzkumy a naposledy i odsunutí ohlášeného výběru lokalit. Tímto způsobem SÚRAO velmi efektivně poztrácelo důvěru, kterou někde i mělo, že výsledkem bude nejlepší možná, dlouhodobou bezpečnost garantující lokalita.

Není vůbec nezbytné a jeví se to již i nereálné, mít vybranu finální lokalitu pro úložiště v roce 2025, když stavět se má začít až o dalších pětadvacet let později. Zpoždění v řádu jednotek let, které by si vyžádalo nové nastavení procesu výběru a schválení zákona, neznamená nic oproti požadavku na bezpečnost po statisíce let.

Na místě je ale otázka, zda nemáme času o něco více. Kdo a s jakými argumenty například kdysi stanovil, že musíme mít definitivní úložiště právě v roce 2065?

Proč nelze naplánovat delší provoz skladů vyhořelého paliva a nedat tak šanci technologickému vývoji najít bezpečnější řešení pro vyhořelé jaderné palivo, než je dnes plánované uložení v zemské hlubině? MPO bohužel promarnilo šanci využít zákonný proces hodnocení dopadů na životní prostředí, kterým několik let procházel návrh vládní koncepce nakládání s radioaktivními odpady a vyhořelým palivem k poctivému vyhodnocení a porovnání reálných možností, jakým způsobem můžeme v České republice naložit s naším jaderným odpadem.

V. ZÁVĚREM

K nalezení dlouhodobě udržitelného řešení konce jaderného cyklu cestou hlubinného úložiště potřebujeme nejen geologicky vhodnou lokalitu, jejíž výběr bude podložený roky geologických prací a výzkumů. Je k němu zapotřebí také souhlas dotčených komunit, kterým projekt navždy změní životy. V tomto ale zodpovědné státní úřady až doposud selhávaly. Získat zpět důvěru starostů a obyvatel dotčených měst a obcí tak bude obtížné, ne však nemožné. Ale bez ní je skoro jisté, že vložené prostředky do odborných geologických prací budou jednoho dne odepsány.

LITERATURA A ODKAZY

- [1] E. Sequens, Výsledky 33 místních referend k záměru hlubinného úložiště vyhořelého jaderného paliva, září 2018, <http://www.nechcemeuloziste.cz/cs/dokumenty/stanoviska-a-petice/vysledky-referend-v-jednotlivych-lokalitach.html>
- [2] Platforma proti hlubinnému úložišti, <http://www.platformaprotiulozisti.cz>
- [3] 8. Usnesení ze 2. schůze Výboru pro územní rozvoj, veřejnou správu a životní prostředí Senátu Parlamentu ČR konané dne 12. prosince 2018, <https://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/89985/75383>
- [4] Pracovní skupina pro dialog o hlubinném úložišti, <https://psdialog.webnode.cz>
- [5] Směrnice Rady 2011/70/Euratom v článku 10 Transparentnost, odst. 2 uvádí: „Členské státy zajistí, aby veřejnost měla v souladu s vnitrostátními právními předpisy a mezinárodními závazky potřebnou příležitost účinně se účastnit procesu rozhodování týkajícího se nakládání s vyhořelým palivem a radioaktivním odpadem.“
- [6] Nový atomový zákon č. 263/2016 Sb., par. 108 odst. (4): „Postup při stanovení průzkumného území pro ukládání radioaktivního odpadu v podzemních prostorech, postup při stanovení chráněného území pro ukládání radioaktivního odpadu v podzemních prostorech, postup při povolování provozování úložiště radioaktivního odpadu a postup, jak zajistit respektování zájmů obcí, kterým náleží příspěvek z jaderného účtu dle § 117 odst. 1, a jejich občanů v těchto procesech, stanoví zvláštní zákon.“